

klassen en de onrust van de leerlingen. Ondanks alle beperkingen van het materiaal kun je wel degelijk bepaalde tendensen ontdekken. Globaal kom ik tot vier categorieën van oorzaken van communicatiestoring, die elkaar in de praktijk bovendien versterken en overlappen.

- De eerste is de *langdradigheid* van de veel te lange theoretische betogen van de leraar in plaats van korte doe-opdrachten (voorbeeld 6)
- De tweede categorie heeft te maken met *onduidelijkheid*: onvolledige en/of onduidelijke instructie (voorbeeld 1, 3, 4, 5, 6) en ook ambigu, abstract of figuurlijk taalgebruik (voorbeeld 1, 2, 4, 5, 6)
- Dan zijn er storingen die voortkomen uit *verwarring*: leraar en leerling hanteren verschillende concepten, categorieën en strategieën (voorbeeld 2, 4, 5, 6) of de leraar dwaalt af van het onderwerp in zijn ijver de leerling erbij te betrekken (voorbeeld 2, 4, 6)
- De laatste categorie heeft te maken met de *houding van leraar en leerlingen*. Daarbij gaat het om de moedeloze, geïrriteerde of afwijzende houding van de leraar in plaats van bemoediging – bij voorbeeld het als fout bestempelen van wat hoogstens irrelevant is (voorbeeld 6) – of om het ondermijnen van zelfrespect als overlevingsstrategie bij pesterij en dergelijke: denigrerende of spottende opmerkingen, zowel tussen leraar en leerling als tussen leerlingen onder elkaar (voorbeeld 2, 3, 6).

Hoe belangrijk de houding van de leraar is wordt ook nog eens onderstreept door Remko van Loon & Mart Visser in hun leerzame artikel 'Overleven is ook een strategie' (1990).

Ach ja, het valt ook niet mee. Maar saai is het zelden.

Literatuur

- Mazeland, H., 'Een gespreksanalytisch commentaar' in: *Moer* 1990/5, p. 179-181.
- Wendel de Joode, B. van, 'Naar een strategiegeoriënteerde leesvaardigheidsdidactiek' in: *Moer* 1990/5, p. 173-178.
- Loon, R. van, & M. Visser, 'Overleven is ook een strategie' in: *Moer* 1990/8, p. 339-348.

Leesplezier nader bekeken

Annerieke Freeman-Smulders bestudeert in *Leren lezen is niet genoeg* de oorzaken van het niet willen of niet kunnen lezen. Zij geeft een overzicht van doelen van leesonderwijs en bekijkt tevens op welke manier de leerkrachten en wetenschappers hun doel willen bereiken. De kinderen komen eveneens aan bod. Wat vinden zij zelf van lezen? En tot slot probeert zij een antwoord te geven op de vraag hoe je kinderen en boeken bij elkaar brengt.

De vijf hoofdstukken schetsen een duidelijk beeld van de huidige stand van zaken. In het eerste hoofdstuk wordt het leesonderwijs in kaart gebracht. In het tweede hoofdstuk komen de kinderen zelf aan het woord. Vanuit literatuuronderzoek, leeservaringen en enquêtes wordt de kant van het kind bekeken. In het derde hoofdstuk formuleert Freeman-Smulders de opzet van het onderwijs ter bevordering van lezen als liefhebberij. Het vierde hoofdstuk laat zien hoe deze opzet in de praktijk kan worden gebracht. De oplossingen worden vooral gezocht in de rol die ouders en bibliotheken kunnen spelen in het (leren) lezen van kinderen. Deze worden dan ook beschreven in het laatste hoofdstuk.

Tot slot geeft Freeman-Smulders naast een literatuurlijst en een auteurs- en zaakregister een lijst van instellingen die zich bezighouden met kinderboeken en/of het lezen van kinderen.

Annerieke Freeman-Smulders, *Leren lezen is niet genoeg*. Amsterdam, Meulenhoff Educatief, 1990. f 37,50

Een naslagwerk voor schrijfonders

In aansluiting op *Schrijfblok* is nu *Schrijfdraad* verschenen. Het is de bedoeling dat deze uitgave van het Instituut voor Leerplanontwikkeling voornamelijk wordt gebruikt als naslagwerk. De lezer kiest een trefwoord en krijgt informatie over de inhoud van het begrip,

het belang in het kader van het schrijfonderwijs en de mogelijke toepassingen ervan binnen een onderwijssituatie.

Ieder trefwoord vormt een afgerond geheel en bevat informatie over een bepaald aspect van schrijfonderwijs. Het bestaat uit drie onderdelen, te weten: 'algemeen' (kenschets van het begrip), 'waarom' (motivering van het belang voor schrijfonderwijs) en 'lesideeën' (suggeraties voor oefeningen, opdrachten, lessen op het gebied van schrijfonderwijs).

Schrijfdraad biedt eveneens de mogelijkheid tot zelfstandige lezing. Het kan dienen ter ondersteuning bij het inrichten van het schrijfonderwijs. Zowel begripsverheldering als lesideeën zijn te vinden.

Uit de grote hoeveelheid lesideeën kunnen zelfstandige lessenreeksen worden gehaald. Een aantal voorbeelden van dergelijke reeksen is opgenomen.

Evenals *Schrijfblok* is *Schrijfdraad* bestemd voor de eerste fase van het voortgezet onderwijs.

Jan Boland & Vera Kerremans, *Schrijfdraad. Een naslagwerk voor schrijfonderwijs in de eerste fase van het voortgezet onderwijs*. Enschede, SLO, 1990. f35

Toetsing in het literatuuronderwijs

In 1988 werd een conferentie georganiseerd onder de titel 'Toetsing in het literatuuronderwijs'. De daar gehouden lezingen vormen de basis van het boek *Stiefkind en bottleneck*. Geprobeerd is om de longitudinale lijn vast te houden. Zowel het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs komen aan bod.

In vier delen wordt een beeld geschetst van de toetsingspraktijken in Nederland. Het eerste deel bestaat uit een vijftal artikelen die de algemene uitgangspunten van literatuuronderwijs en toetsing bespreken. In het tweede deel geven drie auteurs hun visie op de toetsing in de onderbouw van het moedertaalonderwijs. Vier auteurs buigen zich in het derde deel over dezelfde problematiek, maar dan betreft het de bovenbouw. En tot slot volgt een deel waarin het vreemde-talenonderwijs in vijf bijdragen onder de loep genomen wordt.

De delen worden voorafgegaan door een inleiding van Wam de Moor. De bundel wordt afgesloten met enige aanbevelingen, noten en bibliografie.

Wam de Moor (red.), *Stiefkind en bottleneck. De toetsing in het literatuuronderwijs*. Nijmegen, Katholieke Universiteit Nijmegen Vakgroep Algemene Kunstwetenschappen, 1990. f25

Onderzoek naar tekstschema's

Tussen 1986 en 1990 is door de onderzoeksgroep Taalonderwijs van de Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek van de Universiteit van Amsterdam 'onderzoek naar de effecten van het aanleren van een tekstschema op tekstverwerking en tekstproductie' verricht.

Het doel van dit onderzoek was om te bekijken of het zinnig is om in het curriculum Nederlands 'tekstschema-onderwijs' op te nemen. In dit onderzoek wordt één tekstsoort, de betogende (beleids)tekst met een probleem/oplossingsstructuur, gebruikt. Het vierde leerjaar HAVO/VWO vormt de onderzoeksgroep. Naast het theoretische doel heeft het onderzoek ook een praktisch doel. Als uit het onderzoek blijkt dat tekstschema's effect hebben op het begrijpen, onthouden en schrijven van teksten dan heeft dit direct consequenties voor de praktijk. Hoe kan het onderwijs worden ingericht zodanig dat een uitbreiding naar andere tekstsoorten mogelijk is? Met het oog op de praktijkkant zijn twee experimentele condities in het onderzoek opgenomen.

Na het inleidende hoofdstuk wordt in het tweede hoofdstuk het theoretisch kader gegeven. In hoofdstuk drie tot en met zeven volgen de onderzoeksresultaten. Het achtste hoofdstuk geeft een samenvatting van het onderzoek en een discussie. De bijlagen geven een overzicht van de inhoud van de leergangen en de gebruikte instrumenten. De onderwijsprogramma's in hun geheel zijn in een afzonderlijk bijlagerapport opgenomen.

Marianne Overmaat, *Lezen en schrijven met behulp van tekstschema's. De effecten van experimenteel tekstschema-onderwijs in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs*. Amsterdam/Lisse, Swets & Zeitlinger, 1991. Forum 11. f32,50

Er bestaat een kloof tussen het belang dat respondenten uit verschillende onderzoeken (leraren, oud-leerlingen, vakspecialisten, vakdidactici, docenten uit het vervolgonderwijs, werkgevers en ontwikkelde Nederlanders) hechten aan spreek- en luisteronderwijs en de aandacht die er in de praktijk aan wordt besteed.

Tot nu toe heeft er nooit leerplanconstructie en effectmeting daarvan plaatsgevonden. Dit is nodig voordat er uitspraken gedaan kunnen worden over de praktische haalbaarheid van spreek- en luisteronderwijs. De beschreven case-studies gelden als vooronderzoek in het kader van het project Nederlands VO-1.

Aan de hand van drie praktijkbeschrijvingen (twee scholengemeenschappen MAVO/HAVO/VWO en één IBO-afdeling van een scholengemeenschap) wordt in kaart gebracht wat er in de lessen daadwerkelijk gebeurt.

De bundel opent met een inleiding en verantwoording. Dan volgen de drie case-studies en het geheel wordt afgesloten met een nabeschuiving.

Jan Boland, Helge Bonset & Marion Slijpen, *Spreek- en luisteronderwijs: case-studies*. Enschede, SLO, 1991. Deel 8 in de reeks Studie en Onderzoek binnen het project Nederlands VO-1.

Peuter, taal, lezen

Op zaterdag 21 september vindt te Utrecht de studiedag 'Baby, peuter, taal, lezen' plaats. Deze studiedag is bedoeld voor wie beroepshalve werkt met kinderen tot 4 jaar: medewerkers (m/v) van peuterspeelzalen, kinderdagverblijven, consultatiebureaus, speelotheken.

Het programma bestaat uit drie inleidende lezingen, gevolgd door presentaties, workshops, tentoonstellingen en een info-markt.

De inleidende lezingen belichten de taalontwikkeling tot 4 jaar in het algemeen, achterstand in taalontwikkeling bij peuters, taalproblemen van allochtone peuters. Daarbij wordt ook ingegaan op het taalbesef van peuters, hun kennis van verhalen en poëzie, het belang van vertellen en voorlezen.

Er zijn presentaties van diverse geslaagde projecten die de taalontwikkeling van peuters bevorderen, een workshop waarin men zich kan oefenen in vertellen en voorlezen, een tentoonstelling van materialen en een markt waar diverse instellingen hun aanbod tonen.

De studiedag wordt georganiseerd door het Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum in samenwerking met Stichting Spel- en Opvoedingsvoorlichting, en met ondersteuning van de Stichting Lezen.

Inlichtingen: NBLC, Herman Verschuren, telefoon 070: 314 16 31. Opgave voor deelname: door overmaken van f 55 op Postbankrekening nummer 46 58 99 van Stichting Lezen, onder vermelding van *studiedag*. Inschrijving gaat in volgorde van ontvangst. Maximum aantal deelnemers: 150.

Vrouw en literatuur

Sinds enkele jaren organiseert het Centrum Vrouwenstudies van de Universiteit Antwerpen een postuniversitaire lessenreeks onder de naam 'Vrouw en samenleving'. In het kader van deze reeks verzorgt dr. Wim Neetens dit